Investeren in herstel en groei van het mkb

Aanbevelingen voor een programma met 10 gerichte maatregelen

Nederlands Comité voor Ondernemerschap

Samenvatting

De coronacrisis heeft het midden- en kleinbedrijf hard geraakt. Na de massieve steunmaatregelen moet nu worden gewerkt aan herstel van vertrouwen en (nieuwe) groei. Daarbij moet rekening worden gehouden met de fase van herstel en met de diversiteit van het mkb: er zijn grote verschillen tussen bedrijven. Alleen met gerichte maatregelen kan het mkb weer verder.

Het Nederlands Comité voor Ondernemerschap doet aanbevelingen voor een herstel- en groeiplan met 10 gerichte maatregelen:

Investeren in innovatie en groei

1. **Versterking eigen vermogen**
   Investeren in verbeteren van solvabiliteit van in de kern gezonde mkb-bedrijven (bv. achtergestelde leningen via non-bancaire fondsen en regionale ontwikkelingsmaatschappijen.
2. **Investeringsregeling gericht op toepassing van innovatie**
   Mkb-bedrijven ontvangen subsidies of kredieten om innovaties toe te passen in hun bedrijven.
3. **Gericht verlichten van schulden mkb**
   Vermindering van schuldenlast van in de kern gezonde bedrijven door gericht kwijtschelden van schulden of converteren van vreemd vermogen.
4. **Tijdelijke investeringskorting voor bedrijven**
   Stimuleren van investeringen en aanjagen van economie door tijdelijke fiscale korting op investeringen

Ondernemende arbeidsmarkt

5. **Nationaal omscholingsprogramma voor tekortberoepen**
   Werknemers in sectoren met lage productiviteit worden omgeschoold tot bv. programmeur, leerkracht of wijkverpleegkundige
6. **Toekomstbestendige arbeidsregelgeving**
   Nieuw evenwicht in regels, met aantrekkelijk werkgeverschap en waarborgen voor werkenden. Versterking van interne wendbaarheid en externe mobiliteit.
7. **Persoonlijk ontwikkelbudget**
   Investeren in een leven lang leren via een jaarlijks budget voor elke Nederlander.

Productiviteitssprong ondernemers (best practices, digitalisering, herstructurering)

8. **Transparantie, ontwikkeling en advies voor ondernemers**
   Online delen van best practices, zelfhulptools en benchmarks
9. **Vergemakkelijken herstarten en stoppen van een bedrijf**
   Vereenvoudigen van doorstarten door beter advies, fiscale versoepelingen en andere regels.
10. **Opschaling digitaliseringsprogramma mkb**
    Een productiever en digitaal mkb middels advies op maat, sectorbrede routekaarten en subsidies voor digitalisering.

Een aantal van de maatregelen kan op korte termijn worden ingevoerd, andere maatregelen vragen meer voorbereiding. Er is een forse investering nodig, maar die verdient zich terug in een versneld herstel (via groei van de economie en beperking van het beroep op de schatkist). Verschillende financieringsbronnen kunnen worden aangewend.

Het Comité bepleit een strakke regie in de invoering en uitvoering van het maatregelenpakket. Daarvoor is een programmatische aanpak nodig, met betrokkenheid van uitvoeringsorganisaties maar ook sociale partners en marktpartijen. Een speciale gezant zou hierin de leiding kunnen nemen, ondersteund door een programmateam.

Het Comité ziet er naar uit om samen te werken met verschillende partners om een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van een Herstel- en groeiplan mkb.

Inleiding

Naar aanleiding van de coronacrisis heeft het Nederlands Comité voor Ondernemerschap eind juni een *Tussenbericht* uitgebracht over de staat van het mkb. Het Comité riep daarin op om te investeren in "intelligent herstel" van het midden- en kleinbedrijf, met vijf aanbevelingen om ondernemend uit de crisis te komen.

De staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat heeft het Tussenbericht aangeboden aan de Tweede Kamer.[1] Het Comité heeft de aanbevelingen besproken met de minister en staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, de minister van Financiën en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De analyse en aanbevelingen zijn nu verder uitgewerkt. In de afgelopen weken is daartoe door het Comité intensief samengewerkt met een team van het ministerie van EZK en een internationaal adviesbureau. Ook is gesproken met diverse experts en stakeholders. De acties en praktijken in andere landen zijn, net als bijvoorbeeld de rapporten van de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen, geanalyseerd; zij vormen belangrijke input voor dit rapport.

Het Comité presenteert in dit advies een "Herstel- en groeiplan mkb" met 10 maatregelen, inclusief aanbevelingen over de (gefaseerde) invoering en uitvoering daarvan.[2] Het advies bouwt voort op de constatering in het Tussenbericht dat we ons in de komende fase moeten richten op herstel en groei van het mkb. De 10 maatregelen zijn getoetst op hun mogelijke impact en op de mogelijkheden voor een snelle invoering. Het Comité is zich daarbij zeer bewust van het belang van uitvoerbaarheid.

Dit advies is gericht op mogelijkheden voor productiviteitsgroei van het mkb, met oog voor de context waarin het mkb functioneert.[3] In het bredere welvaartsbegrip is ook plaats voor zowel duurzaamheids- als sociaal-maatschappelijke aspecten. In eerdere jaarberichten kwam al aan de orde dat het mkb staat voor grote uitdagingen, vooral de transities van verduurzaming en digitalisering. De coronacrisis maakt deze uitdagingen niet kleiner, maar maakt juist de noodzaak groter om het aanpassingsvermogen van het mkb te versterken. Daarbij kunnen economisch en sociaal beleid niet los van elkaar kunnen worden gezien. Ondernemerschap draait om mensen, niet alleen om ondernemers in hun hoedanigheid van werkgever, maar ook om werknemers en andere werkenden.

Het Comité is zich bewust van de grote onzekerheden die nog bestaan rond de ontwikkeling van COVID-19, zowel van het virus als van de economische en andere maatschappelijke gevolgen daarvan. Deze onzekerheden mogen ons er niet van weerhouden – maar dienen ons juist aan te sporen – om juist in deze fase te zoeken naar maatregelen die zorgen voor structurele verbeteringen. Deze structurele verbeteringen vragen een "ondernemende" inzet van zowel ondernemers en overheden als sociale partners.

Deze notitie bevat de hoofdlijnen van het advies. De uitgebreide rapportage is te vinden op www.staatvanhetmkb.nl.

[1] Kamerstukken II 2019/20, 32637 nr. 428.

[2] De aanbevelingen richten zich op specifieke maatregelen. Zo gaan ze niet over het financieringsklimaat of de regeldruk in brede zin, maar zoveel mogelijk over concrete verbeteringen.

[3] Het advies richt zich op microbedrijven (2-9 werkzame personen), kleinbedrijven (10-49) en middenbedrijven (50-250); dit betekent niet dat een aantal daarvan geen consequenties heeft voor grotere bedrijven.

1. De huidige economische crisis is een mkb-crisis

Het Jaarbericht 2019 liet wederom zien dat het mkb de motor is van de Nederlandse economie. In 2019 waren meer dan 250.000 mkb-bedrijven met personeel en ruim 800.000 ZZP'ers goed voor 62% van de toegevoegde waarde (gelijk aan €241 mld) en 71% van de werkgelegenheid (3,4 mln. VTE) in de zogenaamde "business economy". Exclusief ZZP, droegen 2,7 miljoen werknemers in het mkb, €205 mld aan toegevoegde waarde bij in 2019.[4]

Jarenlang ging het goed met de groei van het mkb, al vlakte de productiviteitsgroei af. Mkb-bedrijven verdienden in 2018 samen meer dan het jaar ervoor en de jaren daarvoor. Er was groei van de toegevoegde waarde[5], omzet en winst en ook de werkgelegenheid nam toe. De economische crisis als gevolg van COVID-19 brengt de hoogconjunctuur tot een abrupt einde. De signalen van mkb'ers zijn alarmerend en lijken nog lang niet voorbij:

- 73% van mkb-bedrijven heeft een omzetdaling gezien, 20% zelfs een omzetdaling tot 80% of meer. Het merendeel van de ondernemers (54%) ziet de omzet in Q3 van 2020 nog verder dalen;[6]
- 46% van mkb-bedrijven stelt dat de branche zwaar getroffen is door de crisis (en 42% extra stelt "enigszins" getroffen te zijn). Ook stelt 83% van de ondernemers dat de negatieve impact van COVID-19 in juni is toegenomen of gelijk gebleven ten opzichte van maart tot mei;[7]
- 69% van mkb-bedrijven heeft soms tot vaak problemen met het ontvangen van betalingen op facturen en 54% verwacht binnen een jaar een liquiditeitsprobleem te hebben.[8]

De impact van de coronacrisis is voor het mkb nog groter dan voor het grootbedrijf. Het mkb is ook sterker vertegenwoordigd in de hardst getroffen sectoren zoals cultuur & recreatie, handel, horeca en vervoer.

Hoewel het nog te vroeg is om het volledige effect van de crisis in te schatten, worden in Nederland de eerste effecten al zichtbaar:

- Het mkb vroeg disproportioneel meer belastinguitstel aan dan het grootbedrijf (boven 250 werknemers): €6 mld t.o.v. €3.5 mld;[9]
- De winstgevendheid van het kleinbedrijf daalde tussen Q1 en Q2 2020 met 33% t.o.v. 24% in het grootbedrijf;[10]
- Naar verwachting zal het mkb met 11% krimpen in toegevoegde waarde en 10% in werkgelegenheid (t.o.v. 9% en 8% krimp respectievelijk in het grootbedrijf)[11].

Dat het mkb harder getroffen wordt dan het grootbedrijf, is geen nieuw patroon. Tijdens de financiële crisis van 2008 tot 2012 was er een banenkrimp van 10% in het micro- en kleinbedrijf

---

[4] Jaarbericht Staat van het mkb 2019.

[5] We richten ons in deze notitie op de productiviteit van het MKB. De productiviteit wordt berekend door de toegevoegde waarde te delen door het aantal voltijd werknemers. De toegevoegde waarde van het MKB welk bestaat uit de opbrengsten minus de kosten van alle bedrijven. Door de toegevoegde waarde van alle MKB-bedrijven op te tellen berekenen we de bijdrage van het MKB aan de economische groei van Nederland (oftewel groei van het volume van het bbp).

[6] Stichting MKB-financiering, ONL & SMF juni peiling; VNO-NCW derde Corona-enquête (juni), CBS-conjunctuurenquête.

[7], Stichting MKB-financiering, ONL & SMF juni peiling; VNO-NCW derde Corona-enquête (juni), CBS-conjunctuurenquête.

[8] Stichting MKB-financiering, ONL & SMF juni peiling; VNO-NCW derde Corona-enquête (juni), CBS-conjunctuurenquête.

[9] Bron: Panteia Mei 2020, CBS Conjunctuurenquête mei 2020, CBS Statline, CBS noodregelingen gebruik, Juni 2020, International Trade Centre, OECD Policy responses towards SMEs July 2020

[10] Bron: Panteia Mei 2020, CBS Conjunctuurenquête mei 2020, CBS Statline, CBS noodregelingen gebruik, Juni 2020, International Trade Centre, OECD Policy responses towards SMEs July 2020

[11] Panteia, mei 2020.

ten opzichte van 7% banengroei in het grootbedrijf[12]. Op dit moment is de crisis voor het mkb nog niet van een dergelijke omvang als in 2008 tot 2012, naar alle waarschijnlijkheid zal de grootste klap voor het mkb nog komen. Het omvat ook talloze specialistische bedrijven die een belangrijke rol spelen in het ecosysteem voor grote(re) bedrijven, en een crisis in het MKB kan op deze wijze ook grote bedrijven raken.

Het lijkt erop dat tijdig en grondig overheidsingrijpen middels de noodpakketten een catastrofale financiële crisis heeft afgewend. Het CPB raamt de collectieve korte termijn liquiditeitsbehoefte van het mkb als gevolg van de crisis op €30 mld[13]. De overheid heeft met de verschillende beleidspakketten geld beschikbaar gesteld die voldoet aan €23 mld van deze behoefte. De €4 mld aan giften en subsidies (o.a., NOW, TOGS, TVL) en €6 mld aan uitstel van belasting zijn door het mkb als welkome 'reddingsboei' ontvangen

Opvallend is dat de €11 mld aan beschikbare kredieten en garanties (o.a., BMKB-C, GO-C, KKC) vooralsnog voor slechts €1 mld is benut. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat ondernemers zich genoodzaakt zien om eerst de reserves aan te spreken en kredieten/belastingen uit te stellen alvorens nieuw vreemd vermogen aan te trekken, om te voorkomen dat zij later niet voldoen aan de door de bank of overheid gestelde voorwaarden.[14] Er zijn bovendien sterke aanwijzingen dat banken terughoudend zijn met het verstrekken van nieuwe leningen aan bedrijven die al een zwakke balans hebben. Ondanks de garantstellingen wordt er dus relatief weinig geleend. Zie ook het casusvoorbeeld in Figuur 1.

Figuur 1: Verslechterde solvabiliteit leidt tot onderinvestering en productiviteitskrimp.

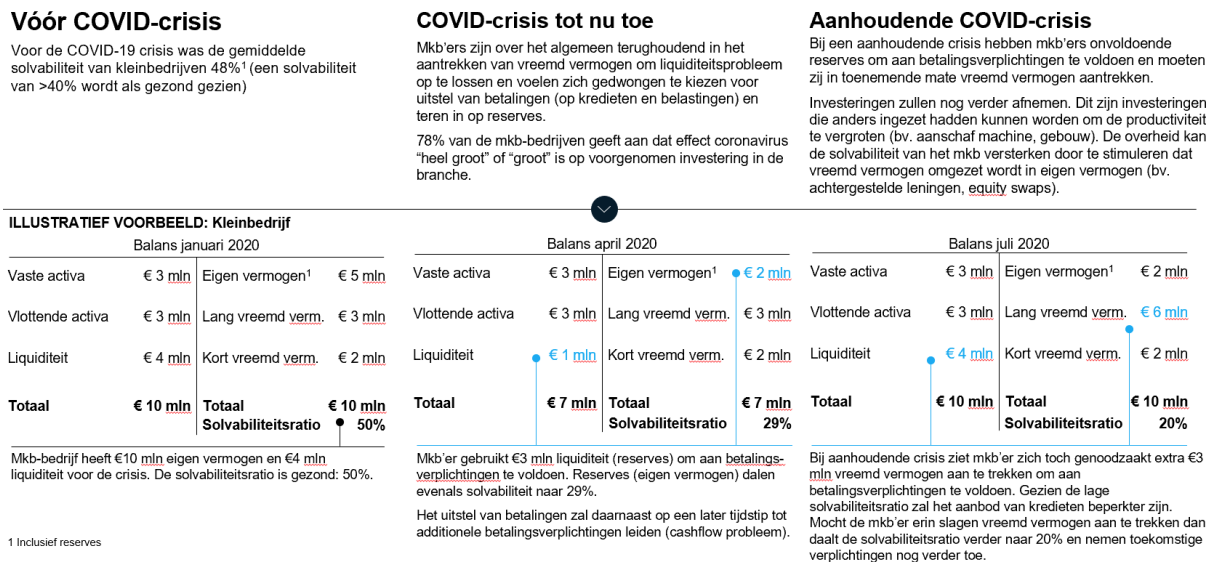

2. Het mkb is zeer divers: er zijn grote verschillen tussen bedrijven

Het mkb is zeer divers. Het is een verzamelterm van bedrijven van zeer verschillende grootte (van ZZP'ers tot bedrijven met 250 werknemers) verspreid over alle sectoren (van bouwnijverheid tot zakelijke dienstverlening). De impact van de coronacrisis is per sector verschillend.

Vóór COVID-19 bestonden er al grote verschillen in de gemiddelde productiviteit per werknemer van mkb-bedrijven (van €43k voor ZZP'ers tot €96k in middenbedrijf) en deze worden door de COVID-19 crisis nog groter. In iedere sector waren er al "koplopers" (de 20% best presterende mkb-bedrijven) die het drie tot vijf keer beter deden dan het sectorgemiddelde (zie Figuur 2). Deze koplopers onderscheiden zich door "best practices" toe te passen op het gebied van

[12] De 2008-2012 financiële crisis is niet 1-op-1 vergelijkbaar met de huidige crisis, die het gevolg is van een pandemie. Zo zijn er verschillen in de financiële positie en de mate van digitalisering bij het mkb.

[13] CPB Risicorapportage financiële markten 2020, stresstest juni 2020.

[14] Een lening drukt op de balans en kan het moeilijker maken om geldschieters te vinden.

human capital, ondernemerschap & managementpraktijken en procesoptimalisatie & productinnovatie.

Er is veel potentieel; verbetering van de productiviteit van het "peloton" loont. Deze bedrijven (excl. zzp), samen goed voor 60% van de mkb-populatie, bevinden zich tussen de 20% meest productieve en de 20% minst productieve bedrijven. Indien zij hun productiviteit met 5 percentiel zouden verbeteren[1], dan zou de totale toegevoegde waarde van het mkb met 12% stijgen.

Figuur 2: Er waren al grote verschillen: productiviteit mkb-koplopers is 3-5x hoger dan het sectorgemiddelde

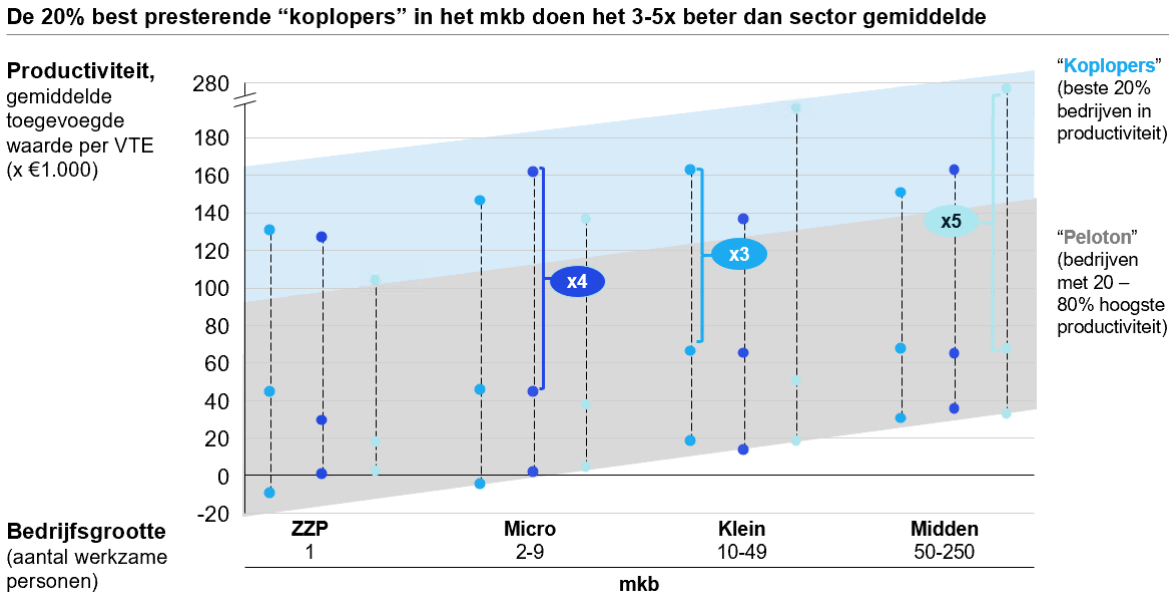

3. Alleen met gerichte maatregelen kan het mkb weer verder

Na het steunbeleid moet worden gewerkt aan herstel- en groeibeleid dat rekening houdt met de verschillen tussen bedrijven. Dit vraagt om gerichte maatregelen die het mkb helpen te herstellen van de crisis.

Tot dusverre zijn overheidsmaatregelen gericht op de eerste fasen van de crisis. De overheid heeft de eerste klap opgevangen, maar daarmee zijn de grote uitdagingen van vóór de COVID-crisis nog niet of nog onvoldoende aangepakt. Uit onze eerdere jaarberichten bleek al dat het conjunctureel goed ging met het mkb, maar ook dat er structurele problemen waren. De coronacrisis biedt de noodzaak maar ook de kans om structurele verbeteringen door te voeren.

Het is belangrijk dat de toekomstige maatregelen rekening houden met de fase van herstel van zowel de sector als het mkb-bedrijf. Hiervoor is een segmentgerichte aanpak nodig om de specifieke behoeften van mkb'ers te adresseren (Figuur 3).

Figuur 1. Maatregelen om het mkb te stimuleren moeten rekening houden met de fase van herstel van sector en bedrijf

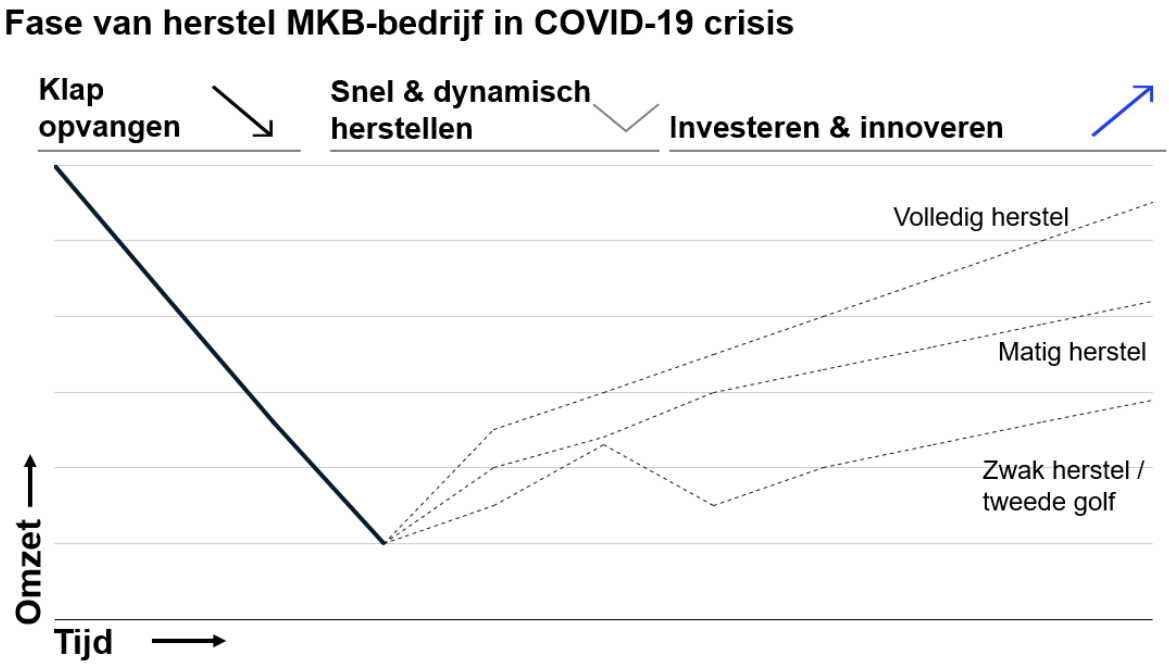

NB: de fase van herstel van een MKB-bedrijf kan grotendeels afhankelijk zijn van de sector (bv. Reisbranche en Horeca zullen langer nodig hebben om te herstellen dan non-food Retail of zelfs blijvende structurele verandering ondervinden). Een maatregel die rekening houdt met de fase van herstel houdt daarmee ook rekening met de situatie van de sector

Als basis voor de segmentatie kunnen mkb-bedrijven worden onderverdeeld in vier segmenten op basis van de werkgelegenheid- en productiviteitsgroei vóór de crisis (Figuur 4)[15]. Een bedrijf met productiviteits- en banenkrimp heeft behoefte aan hulp bij bijvoorbeeld herstarten, stoppen en omscholing, terwijl een bedrijf met productiviteits- en banengroei baat heeft bij toegang tot financiering (inclusief eigen vermogen) en een gunstiger fiscaal klimaat.

Het mkb kan worden geholpen om meer inzicht te krijgen in de eigen situatie, in vergelijking tot branchegenoten, het verbeterpotentieel, best practices en overheidsmaatregelen. Een platform kan ondernemers zelf (beter) duidelijk maken waar zij staan en welke aanpak en maatregelen passen bij hun omstandigheden.

[15] Deze segmentatie verschilt van het analysemodel in het tussenbericht. Dat was vooral gebaseerd op de gezondheid van het bedrijf en de mate waarin het wordt geraakt door de coronacrisis.

Figuur 2. Een segmentgerichte investering is nodig in de herstelfase om specifieke b

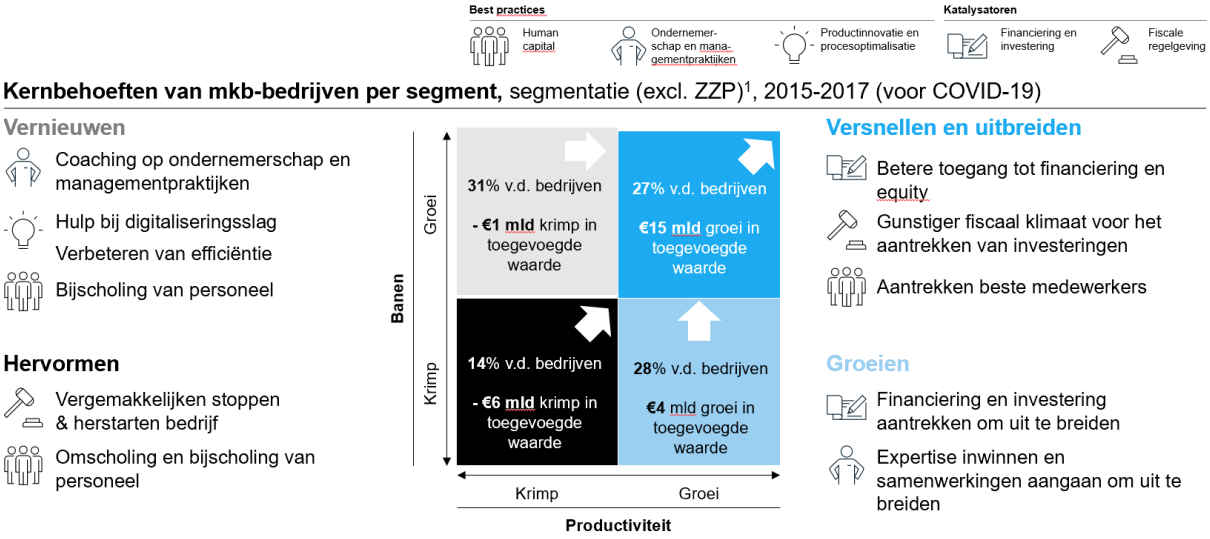

behoeften mkb'ers te adresseren, vertrouwen te herwinnen en productiviteit te versterken

Om het potentieel van productiviteitsgroei te benutten kunnen verschillende maatregelen worden genomen, die kunnen worden gericht op verschillende segmenten van bedrijven. Wereldwijd zien we een scala aan beleidsreacties en deze hebben ter inspiratie gediend voor dit advies. Uit een grote selectie van ruim 50 mogelijke maatregelen zijn twintig segment-specifieke maatregelen nader onderzocht en geëvalueerd op impact en haalbaarheid, om te komen tot een prioritering van tien maatregelen voor het Nederlandse mkb.

De productiviteitsgroei kan €20 tot 30 mld aan extra toegevoegde waarde opleveren in 2025 en €10-15 mld aan additionele overheidsinkomsten. Maatregelen kunnen eraan bijdragen dat mkb-bedrijven in het "peloton" (die niet behoren tot de 20% met de laagste of de 20% met de hoogste productiviteit) gemiddeld 5 percentiel opschuiven in productiviteit. De "koplopers" (de 20% met de hoogste productiviteit) kunnen een productiviteitsgroei laten zien van 2% in 2022. Figuur 3 laat het verschil zien tussen de raming van het CPB voor de coronacrisis, de CPB-raming van juni 2020 en de raming van potentiele groei door gerichte stimulerende maatregelen.

Figuur 3. Gerichte stimulering van het mkb kan in 2025 €20-30 mld aan extra toegevoegde waarde opleveren

Indicatief

Toegevoegde waarde mkb (excl ZZP), € mld / jaar

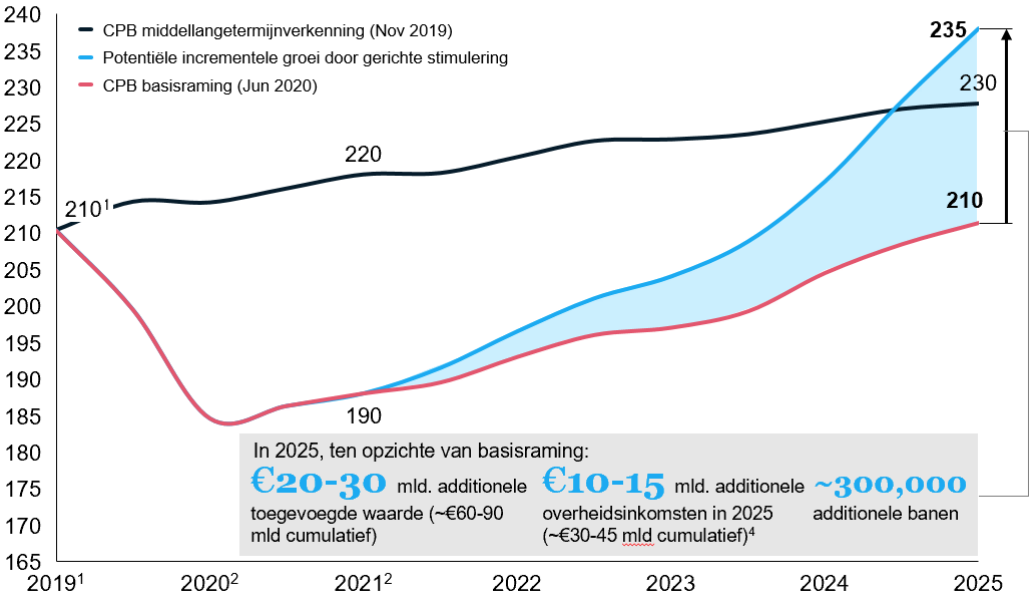

Het Comité beveelt aan om 10 maatregelen te nemen om het potentieel te benutten. Met deze 10 maatregelen wil het Comité een bijdrage leveren aan het door kabinet aangekondigde herstelpakket. Figuur 4 bevat een overzicht van de maatregelen.

De aanbevolen maatregelen vormen samen een plan dat de productiviteit van het mkb verhoogt. Ze kunnen worden verdeeld in drie deelprogramma's:

1) **Investeren in innovatie en groei**

Om investeringen in innovatie en groei structureel te stimuleren moet het eigen vermogen worden versterkt, zou het aantrekken van (non-bancair) vermogen moeten worden vergemakkelijkt en de toepassing van innovatie worden gestimuleerd. Daarnaast zouden gerichte schuldsanering en een investeringskorting helpen om de schuldenlast te verminderen en investeringen aan te jagen.

2) **Ondernemende arbeidsmarkt**

Voor een wendbaar en weerbaar mkb is een wendbare en weerbare arbeidsmarkt nodig. Dit vraagt om een goed evenwicht in regelgeving, met oog voor de belangen van zowel werkgevers/opdrachtgevers als werkenden. Een nationaal omscholingsprogramma kan helpen voor de zogenaamde "tekortberoepen", en anderzijds om werknemers in de meest hard geraakte sectoren van werk naar werk te helpen. Een persoonlijk ontwikkelbudget kan werknemers en ondernemers helpen om zich te (blijven) ontwikkelen.

3) **Productiviteitssprong ondernemers**

Ondernemers zelf kunnen geholpen worden om hun bedrijf weerbaarder te maken. Zij kunnen geholpen worden met scherp inzicht in hoe ze ervoor staan, bijvoorbeeld in vergelijking tot anderen in hun branche. Ze kunnen inzicht krijgen in hun mogelijkheden en leren van anderen; een zelfhulptool ("mkb-hulplijn") kan hen daarbij ondersteunen, net als de uitwisseling van *best practices* met andere ondernemers en coaches. Herstarten en stoppen zou gemakkelijker moeten worden, terwijl de digitalisering kan worden opgeschaald.

Figuur 4. Het herstel- en groeiplan voor het mkb bestaat uit tien geprioriteerde fase- en segmentspecifieke maatregelen

De maatregelen vergen een investering maar betalen zichzelf terug in een versneld herstel. Om de maatregelen te realiseren is naar schatting een investering van €1,0-3,5 mld per jaar nodig (€8-12 mld cumulatief 2021-2025). De maatregelen leiden tot een versneld herstel (zie Figuur 5).

Figuur 5. Een investering van €2-3 mld in 2021 (en €6-9 mld 2022-2025) in het mkb betaalt zich terug in een versneld herstel

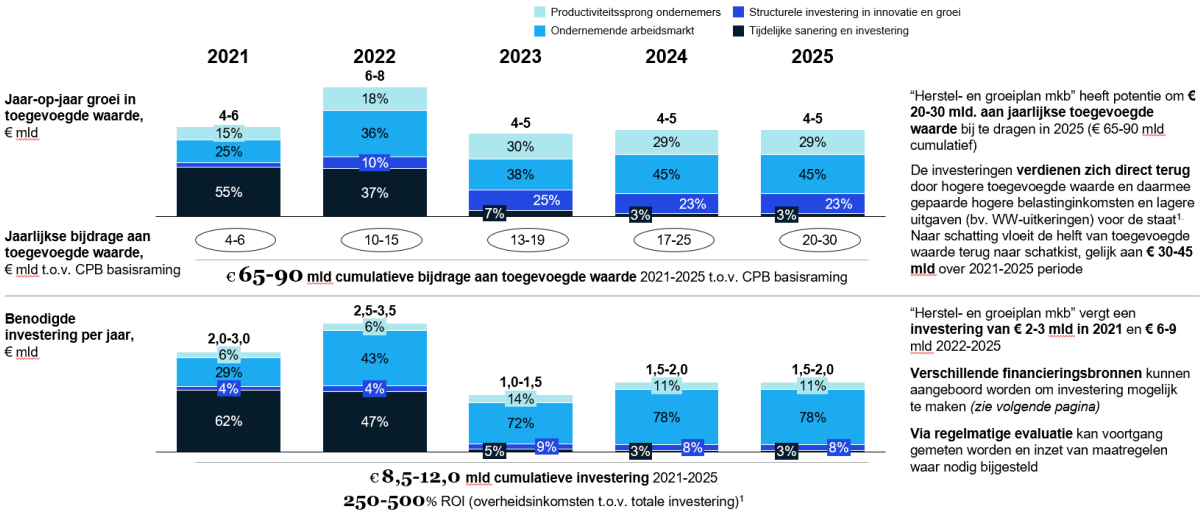

Met name de bedragen voor 'Investeren in innovatie en groei' zouden fors lager of hoger kunnen uitvallen, afhankelijk van het gebruik van de investeringskorting (maatregel 2). Dit is een directe korting van de overheid op alle bedrijfsinvesteringen. Deze maatregel zou gefaseerd kunnen worden gebruikt, bijvoorbeeld met een vast budget per kwartaal, waarbij het budget per kwartaal kan worden aangepast op basis van recente economische cijfers en behoefte. Bij een gunstige ontwikkeling kan het bedrag een stuk lager uitvallen, bij een ongunstige ontwikkeling juist hoger. De investeringskorting zou zich specifiek kunnen richten op die sectoren waar investeringen

achterblijven en/of essentieel zijn voor een gezonde toekomst (bijvoorbeeld in duurzaamheid of digitalisering)

Verschillende financieringsbronnen kunnen voor het maatregelenpakket worden aangewend (zie Figuur 8):

- **Cofinanciering** met EU (bv. European Investment Fund, European Recovery & Resilience Facility), regio's (bv. provincies) en private partijen (bv. banken, samenwerkingsverbanden werkgevers, andere investeringsfondsen)
- **Bestaande overheidsregelingen** kunnen worden verlengd (o.a. MKB-C regeling) of ingezet (MKB investeringsfonds, NL Leert Door) om het programma mede te financieren
- **Gederfde belastinginkomsten** deze zullen naar schatting terugverdiend worden door additionele belastinginkomsten uit additionele toegevoegde waarde (~50% vloeit naar schatting terug in schatkist)
- **Additionele overheidsinvestering.** Er is daarnaast nog €1,8-2,7 mld. aan additionele investering uit de Rijksbegroting nodig tussen 2021 en 2025 nodig.

Figuur 8: Een deel van de financiering kan uit EU- en regionale/private fondsen worden gefinancierd, voor 1 tot 2 miljard wordt een beroep gedaan op de Rijksbegroting

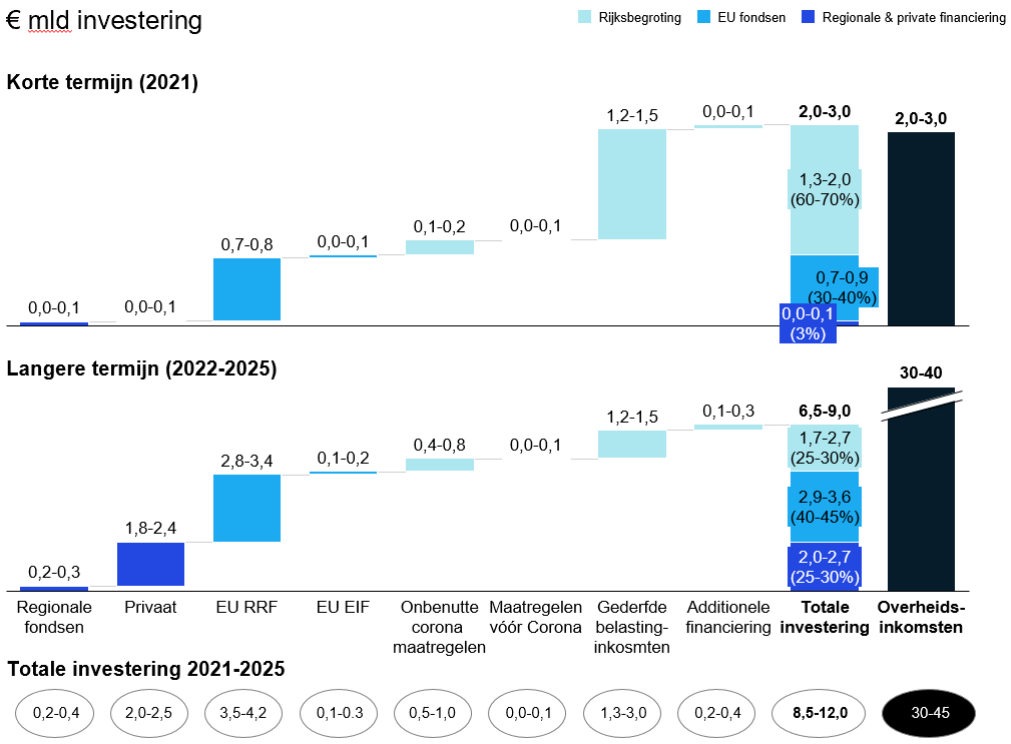

Het Comité beveelt de maatregelen als pakket aan, niet alleen een 'silver bullet'. Juist de combinatie van maatregelen kan, mits goed uitgevoerd en gefinancierd, leiden tot een extra toegevoegde waarde van €20-30 mld in 2025. Het Comité pleit voor een integrale benadering, waarbij *cherry picking* wordt vermeden. De tien maatregelen dragen allemaal bij aan de toegevoegde waarde en zijn onderverdeeld in:

1. Investeren in innovatie en groei (€8 – 12 miljard extra toegevoegde waarde)
2. Ondernemende arbeidsmarkt (€7 – 11 miljard extra toegevoegde waarde)
3. Productiviteitssprong ondernemers (€5 – 7 miljard extra toegevoegde waarde)

4. De maatregelen vragen om snelle en effectieve in- en uitvoering

De maatregelen vormen een ambitieus veranderprogramma dat een schaalsprong en snelheid in de invoering en uitvoering vereist. Dit vraagt om regie en om samenwerking. Er zijn reeds vele partijen actief op dit terrein. Denk naast verschillende ministeries aan RVO en KvK, maar ook aan provincies en regionale ontwikkelingsmaatschappijen, sociale partners, brancheverenigingen en kennisinstituten. Ook spelen banken, non-bancaire financiers, accountants en adviseurs een belangrijke rol. Er is extra opschaling, executiekracht, expertise en draagvlak nodig om het programma zo snel en goed mogelijk te realiseren. De programmatische aanpak vraagt om strakke (departmentoverstijgende) regie op de inhoud en realisatie van het programma. Het is te verwachten dat dit een dynamisch pakket zal zijn waar wordt bijgestuurd op basis van een dynamisch dashboard met de meest recente ontwikkelingen van economie en de situatie rondom Covid-19. Het Comité kan zich voorstellen dat daartoe een speciale mkb-gezant wordt aangewezen.

Figuur 9: Een mkb-gezant kan de maatregelen (helpen) ontwikkelen en partners ondersteunen bij snelle en efficiënte implementatie

Het programma kan in drie fases worden uitgevoerd. Op deze manier zullen alle maatregelen voor het einde van2022 zijn ingevoerd en kunnen deze in de loop naar 2025 zijn opgeschaald en geïnstitutionaliseerd om het maximale effect te bereiken (zie Figuur 10).

Figuur 10. Verschillende maatregelen kunnen per direct worden uitgevoerd, terwijl voor andere een langere (implementatie)tijd nodig is.

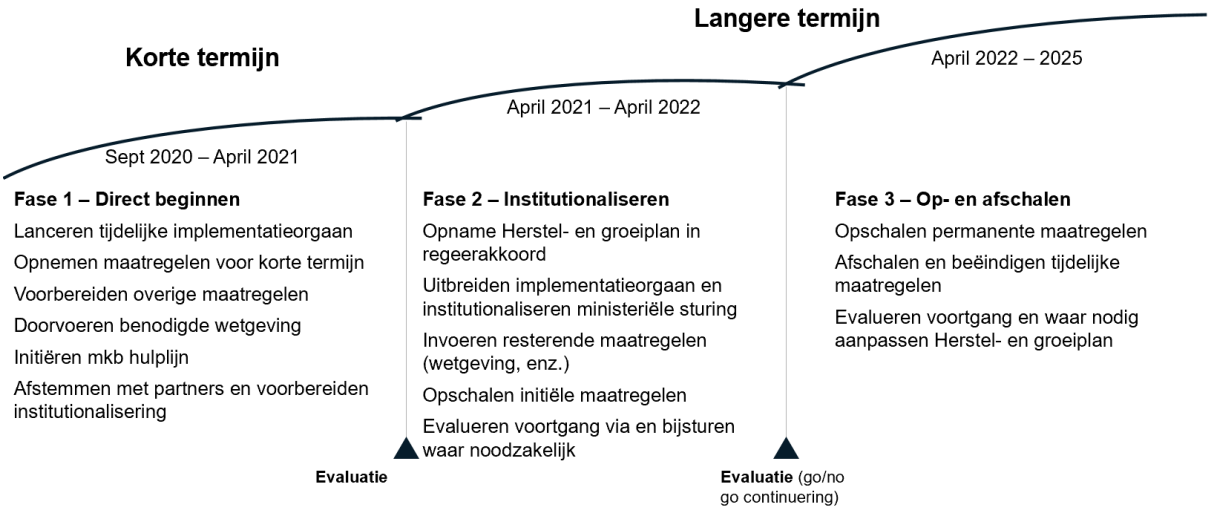

Vervolg

Het Nederlands Comité voor Ondernemerschap hoopt met dit advies inspiratie te leveren voor de maatregelen die de komende tijd moeten worden genomen om te komen tot herstel en groei. In de voorbereiding van dit advies zijn reeds verschillende aandachtspunten naar voren gekomen voor het vervolg. Wij gaan hierover graag verder in gesprek met het kabinet en andere betrokkenen.

Voor de invoering en uitvoering van het plan is intensieve samenwerking nodig tussen en binnen overheidsorganisaties. Het plan voor herstel en groei vergt de inzet van verschillende ministeries, in samenwerking met Europese instanties. Een belangrijke rol is weggelegd voor provincies en regionale ontwikkelingsmaatschappijen. Op landelijk niveau zijn de Kamer van Koophandel, RVO belangrijke partners.

Het Comité werkt hierbij graag samen met de Sociaal-Economische Raad en de Denktank coronacrisis, waaraan ook wordt deelgenomen door De Nederlandsche Bank en het Centraal Planbureau. Sociale partners hebben uitgesproken graag een rol te spelen bij vervolgstappen. Er is onder meer behoefte aan een sterke human capital agenda, met ondersteuning van werkenden op het gebied van scholing en ontwikkeling.

Ondernemers kunnen niet worden bereikt en ondersteund zonder de inzet van verschillende marktpartijen. Door Qredits is samenwerking met het Comité en MKB Nederland een concept voor een zelfhulptool (“mkb-hulplijn”) ontwikkeld. Bancaire en non-bancaire financiers, accountants en adviseurs, zijn belangrijk om ondernemers te helpen de “productiviteitssprong” te maken.

Uit de eerdere jaarberichten van de Staat van het mkb bleek al dat het noodzakelijk was om het hoofd te bieden aan de structurele problemen voor het mkb, de coronacrisis maakt de urgentie alleen maar groter. Het Comité pleit voor een *ondernemende* aanpak en ziet er naar uit om ook na dit advies een bijdrage te leveren aan herstel en duurzame groei van het mkb.